

O ČESKÉM SEBEUKÁJENÍ

Polský novinář Mariusz Szczygieł má pro Češky zvláštní kouzlo. Těžko říct, zda v tom hraje roli jeho charisma, či skutečnost, že ženám elegantně a rád lichotí, nebo jeho bestsellery popisující s vtipem a vřelostí české prostředí. Jisté je, že za jeho úspěchem stojí více než spisovatelský talent. Oceňujeme člověka „zvenku“, který nás ubezpečil, že to s námi není tak hrozné, jak si myslíme.

TEXT: TEREZA ŠIMŮNKOVÁ PŘEKLAD: HELENA STACHOVÁ FOTO: ROBERT TICHÝ

Jaký je podle vás hlavní rys české národní povahy?

Dospěl jsem k názoru, že Češi za všech okolností usilují o kompenzaci čili sebeukájení. Tenhle erotický termín mám od Davida Černého. Namlouváte si, že všechno je v pořádku, jen abyste se nedotkli nepříjemné pravdy. Vy i to, co je úplně špatně, převrátíte v něco, co je dobře. Tohle je možná vlastnost člověka, který chce přežít stůj co stůj. Nejkrásnější případ sebeukájení jsem našel v knize Oty Filipa Poskvrněné početí. Vystupuje tam nevyvedený kandidát na spisovatele Hugo, který z nedostatku talentu a ze strachu z estébáků nepíše nic. Na konci povídky je věta, která podle mě patří k nejdůležitějším větám v české literatuře: „Nepíši, mlčím. Ale mlčím hrdě a nebezpečně.“ I Cimrman je příkladem sebeukájení. Pokud nemáte literární hrdiny, jako je Parsifal, Robin Hood nebo Roland, vytvoříte si hrdinu fiktivního.

A máte rád Cimrmana?

Česká „víra“ v Cimrmana je pro mne něco nádherného. Na to jinde na světě nenarazíte. Jsem šťastný, že jsem se naučil česky a mohl jsem tak poznat fenomén Járy Cimrmana. Polákům o něm vyprávím a jsou nadšeni.

Já vám s tím optimismem nevím... David Černý asi nejezdí ráno metrem do práce a nevidí ty kyselé obličejce. Nejpozitivnější česká odpověď na otázku: „Jak se máš?“ zní: „Tak mohlo by to být horší.“

Ale mně nešlo o usměvavé nebo zamračené tváře. Šlo mi o to, že i ta kyselá tvář si bude chtít udělat svoji pohodičku za každých okolností. Nasvědčuje tomu i hu-

mor, který jste schopni vycucat z čehokoli. Moji čeští známí mi často říkají: „S tím se nedá nic dělat.“ A to je právě to sebeukájení. Kdyby se dělo nevím co zlého, nebudete se trápit, nebudete lomit rukama. Jako dotykem kouzelné hůlky se uklidníte větou „Nedá se nic dělat“. Kdežto my v Polsku se musíme nejdřív chytit za hlavu, vyrvat si něco vlasů, obracet oči v sloup – a teprve za nějakou dobu uznáme, že se s tím nedá nic dělat. Mimochodem, k tomu metru. Jezdí v něm moc zajímaví cestující. Mnoho jich vypadá docela přirozeně, v botách starých osm sezon. Muži umí přijít na rozhovor do televize ve vytahaném svetru nebo bez saka. V žádné jiné televizi jsem neviděl tolik mužů nedbajících o svůj zevnějšek. Jako by říkali: Nebudeme předstírat, že jsme někdo lepší.

U nás jste skoro nejprodávanější spisovatel. Může to být i tím, že se Češi rádi ubezpečují o vlastní malosti a neschopnosti?

Sám o sobě poslouchá rád každý, a tak je přirozené, že se u vás mé knihy dobře prodávají. Píšu reportáže a reportáž je příběh, který musí čtenáře přimět k zamyšlení. Navíc rád vypravuji metodou striptýzu, tajemství odhaluji pomaloučku. To se dobře čte. Nicméně já píšu právě o české velikosti a schopnosti.

Na Polácích obdivujeme odvahu. Jsou Češi zbabělci?

Nejen z povídek Oty Filipa vím, že Češi dovedou otevřeně mluvit o svém nedostatku odvahy a navíc se tomu smát. Takové chování by bylo v mé zemi nepřípustné. My

**„NEJEDNOU JSEM
UVAŽOVAL, JESTLI PIVO
NEZPŮSOBILO, ŽE JSTE
TAK MÍRNÍ A LHOSTEJNÍ
KE SKUTEČNOSTI.“**

musíme být vždycky kozáci a rytíři! Podle mě je u vás nedostatek odvahy rovnoprávnou alternativou pro hrdinské chování. Nemusíme to odsuzovat a nazývat zbabělostí. Je možné se chovat tak i tak. A člověk má na obojí PRÁVO. Jsme jen lidé, ne hrdinové. Ale když jsem začal psát knihu Gottland, věděl jsem, že musím ukázat i ty Čechy, kteří odvalu měli: bratry Baťovy, Martu Kubišovou, Plastiky, Havla, aspoň se zmínit o Palachovi a parašutistech.

Pro Čechy je také typické, že se neradi projevují veřejně. Aktivista je sprosté slovo. Jak je to v Polsku?

U nás dovedou zdravotní sestry postavit stanové městečko kolem sídla premiéra a pár měsíců v něm bydlet, aby si vybojovaly to, co chtějí. Jsme mistři na protesty, ale stavět dálnice neumíme. Ačkoli na druhé straně – polští gayové nejsou s to si vybojovat zákon o registrovaném partnerství, a vy jste toho dosáhli politickou, parlamentní cestou.

Neměl byste pro nás takový rychlokurz odvahy?

Nedělejte si ze mě legraci, na to přece nemám právo. Ať si každý žije, jak chce. Pokud jde o Poláky, většina si myslí, že byli antikomunisty, každý byl hrdina. Jenže na tom je špetka pravdy. Komunismus přece padl nejprve v Polsku. Celý svět mluví o pádu berlínské zdi v listopadu 1989, ale první svobodné volby do nekomunistického parlamentu se u nás konaly 9. června 1989. Osm let předtím, roku 1981, se v antikomunistické opozici angažovalo z pětaticetimilionového národa deset milionů Poláků! Tolik členů měl odborový svaz Solidarity. Na to jsme doopravdy hrdí. Jenže ta hrdost nám nedává právo dívat se na jiné národy svrchu.

Proč se Češi podceňují?

Mám na to svou teorii. Snižovat svůj význam znamená zbavovat se odpovědnosti. Když řeknu, že jsem méně, než jsem, pak ode mne nikdo nebude nic chtít. Myslím, že jak lidé, tak národ můžou mít tendenci se pomlouvat, aby to nikdo neudělal za ně. Jako sebeobrana. Jako Halina Pawłowska, která se nejvíc vysmívá sama sobě. To ona rozhoduje, kdy se jí jiní lidé budou smát. Ale ne všichni Češi se podceňují. Paní Stachová, překladatelka mých knih, je docela jiná. Nikdy, a to se známe už skoro deset let, nikdy mi neřekla o svém národě nic špatného, právě naopak. A to přežila okupaci, komunismus a teď žije v novém kapitalismu.

Jak se na české povaze odrazila konzumace piva?

Nejednou jsem uvažoval o tom, jestli právě pivo nezpůsobilo, že jste tak mírní a trochu lhostejní ke skutečnosti. Pivo uspává. Kultura piva je kultura zábavy a smíchu. Kultura vodky je kulturou agrese. Mně se po pivu vždycky chce spát, a tak ho skoro vůbec nepiju. Jsem ostatně netypický čechofil, nemám rád ani pivo, ani vaše zakouřené hospody.

Ani jiné naše zvyky jste nepřejal?

Ne. Když přijdu ke známým na návštěvu, snažím se nezouvat. Kromě toho žiju v Polsku, takže těžko můžu jezdit v pátek na chatu. Do kostela nechodím už dvacet let, tedy dlouho předtím, než jsem poprvé přijel do Čech.

Co to je za psychologický jev, tahle národní povaha? Hromadný stav mysli? Něco, za co se schováváme?

Mentalita. Najdeme ji v literatuře. Ve filmu, ve vzhledu ulic, v jakých botách lidé chodí, jaké staví pomníky, jaké anekdoty si vyprávějí, co píšou na veřejných záchodcích po zdech. Na začátku své knihy Udělej si ráj jsem napsal, že nikdo nemá rád lidi, kteří mají stejné vady jako my. Právě proto máme tak rádi Čechy, že mají vady jiné. A hned se do mě pustili novináři, abych vysvětlil, o jaké vady jde. Tak nač jsem dřel na té knize? Literatura je od toho, aby myšlenky rozvíjel čtenář.

Říkáte, že vaše duše je v Praze. Jak se k nám dostala?

Možná tehdy, když jsem poprvé spatřil fotografie Františka Dostála? Možná tehdy, když jsem šel na koncert Marty Kubišové „Já nechci být ta druhá“ do Ungeltu? Možná když jsem poprvé stál v noci v půl třetí v polovině mostu Legií a snažil se v mlze rozeznat Národní divadlo?

Taky říkáte, že když slyšíte češtinu, máte orgasmus. Nějaké konkrétní slovo vás obzvlášť rozpaluje?

Nejde jen o konkrétní slovo, spíš o melodičnost češtiny. Ale zažil jsem zvláštní příhodu v jednom erotickém klubu v Praze, kde jsem byl se skupinou Poláků. Zeptali jsme se, co je dole ve sklepě. Nato řekl vyhazovač vysoký jako košíkář z reprezentačního týmu něco, co česky znělo normálně, ale nám to připadalo tak něžné, jemné a směšné, že to zaznělo jako parodie. Řekl: „Dejte si pozor, to je místo pro ty nejobvážnější!“ Ono „nejobvážnější“ znělo Polákům jako slovo dítěte, které se teprve učí mluvit. Jako kdyby si ten vyhazovač mluvil o odvaze najednou klekl do pískoviště a začal si plácát bábovičky. Znění vaší řeči ostatně vyvolává v Polácích jakousi shovívavost, jako by opravdu slyšeli mluvit malé děti.

Zajímá vás při vašem smyslu pro humor současná česká politika?

Absolutně ne. Pořád zapomínám, kdo je u vás premiérem. Ani v Polsku se nezabývám politikou. V deníku Gazeta Wyborcza, kde pracuji, jsem byl léta jediným z vedoucích redaktorů, který nikdy nezodpovídal za první politickou stranu novin. Oznamil jsem, že si takovou službu nikdy nevezmu, že se nikdy nezúčastním politických porad vedení, můžete si mě klidně vyhodit. No, nevyhodili mě, byl jsem šéfem osm let. A politika? Ta je všude stejná! Na celém světě. Od Čechů pořád slyším, že vaše politika už přesahuje všechny meze, vy sama říkáte, že je to „vrchol bizarnosti“ – a já si myslím:

KDO JE MARIUSZ SZCZYGIEL?

Polský novinář a spisovatel Mariusz Szczygiel (1966) je známý čechofil, který ve své vlasti propaguje českou kulturu i zvyky. Jeho knihy jsou oblíbené i v Česku, nejznámější z jeho tři titulů vydaných v češtině je Gottland, který se dočkal zatím patnácti dotisků i dvou divadelních adaptací. Bestsellerem se stalo i volné pokračování Gottlandu s názvem Udělej si ráj. Českou povahu autor rozebírá také ve svém posledním souboru fejetonů, který vyšel v prosinci pod titulem Láska nebeská. Szczygiel je jedním z nejznámějších polských novinářů, autorem mnoha dnes už legedárních reportáží. Jako moderátor pořadu Na každé téma (TV Polsat) byl prvním člověkem, jenž z polské televizní obrazovky vyslovil pojem „orgasmus“.

▼
A121010713

Za koho se ti Češi mají? Tohle si o vlastní politice myslí lidé ve všech zemích. Nejste žádná výjimka!

Poprvé jste publikoval v roce 1984 reportáž ze života mladých gayů. Jak vás tohle téma napadlo?

Bylo mi tenkrát osmnáct a kamarádka mě ve vlaku seznámila s klukem, který se po skončení školy stal mužskou prostitutkou. Byl o dva roky starší než já. A mně se ve skautském časopise podařilo otisknout, s čím se mi homosexuální prostitutka svěřila. Dodnes tomu nemůžu uvěřit. Tenkrát mi můj „hrdina“ ukázal park, v němž pracuje, a seznámil mě s několika svými zákazníky. O něm a o tom parku napsal o dvacet let později Michał Witkowski knihu, která byla přeložena i do češtiny pod názvem Chlípnice. Bohužel se stalo, že zrovna když mi Andželika, jak si ten kluk říkal, ukazoval park, sebrali nás esenbáci. Mě zmlátili a pustili, jeho nechali zavřeného celou noc. Druhý den jsem to šel oznámit řediteli naší školy a ten intervenoval u krajského státního zástupce, jenže prokurátor řekl: Ať je rád, že ho nezabili. Od té doby jsem antikomunista, lépe řečeno antisystémista. Nenávidím všechny systémy.

Váš jiný text „Polský onanismus“ zase nadzvedl katolickou církev. Co v něm bylo tak šokujícího?

Vylíčil jsem stav společenského vědomí o onanismu v Polsku. A protože text vyšel mezi rozhovorem s Havlem a esejem našeho nobelisty Czesława Miłosze, vypadal jako velká provokace. Mě a deník Gazeta Wyborcza napadla všechna katolická média, lidé psali pobouřené dopisy. Jelikož jsem psal i o masturbaci v armádě, ptali se: „Proč se má do lidských mozků zapsat voják, který na strážní onanuje?“ Dostal jsem se na index zakázaných autorů sepsaný křesťanskou demokracií „za propagaci nemorálnosti s cílem zničit křesťanské základy společnosti“.

Rád provokujete?

Moc rád, zejména v Polsku. Provokace se zdaří tehdy, když provokuje myšlení. Moje reportáž Polský onanismus se dnes může zdát směšná, ale vyšla v roce 1993, tedy v době, kdy

se Poláci pokoušeli znovu definovat, co znamená příslušnost k polskému národu. Byly to diskuse, jaká praxe a jaké chování, jež nevedou k rozmnožování, mohou být uznány za „normální“ a „polské“. Nadneseně, moje reportáž zahájila debatu, jestli je onanista také Polák.

Jak dostanete z lidí to, co potřebujete?

Na to neexistuje žádné pravidlo. Já si myslím, že mým stylem je forma, překvapení a důvtip. Z mých dvou nejbližších kolegů, kteří jsou vynikajícími reportéry, jeden nepřipisuje formě vůbec žádnou váhu a druhý nikdy v životě nenapsal vtipnou větu. Není proto možná důležitý způsob psaní, ale něco hlubšího. Možná že když tak dlouho sbíráme materiál o nějakém člověku a tak dlouho o něm přemýšlíme, nakonec mu dokonale porozumíme. A právě za to jsou nám možná čtenáři vděční? Také si myslím, že reportérem nemůže být někdo, kdo není zvědavý na svět a kdo zná všechny odpovědi ještě dřív, než vyslechne otázky. Víte, já jsem alergický na určitý typ lidí. Nejčastěji jsou to muži kolem šedesátky. Ti často vědí všechno a už se na nic nemusejí ptát. Doufám, že jednou takový nebudu. Že mi můj „reportérský“ přístup k životu vydrží do konce mých dnů.

Řadu let jste uváděl oblíbenou talk show. Skončil jste na vrcholu popularity. Proč?

Především jsem ten pořad uváděl proto, abych si vydělal na dva byty ve Varšavě. Jeden pro sebe a druhý pro rodiče. Televize byla prostředkem, ne cílem. Pro všechny lidi byl šok, že jsem se odhodlal rozloučit sám a na vrcholu. Ale ta popularita po šesti letech překročila veškerá má očekávání. Lidé mě zastavovali na ulici a svěřovali se mi s nejintimnějšími záležitostmi. Někteří si zas mysleli, že se mi můžou vnutit do soukromí. Byla to první polská talk show a ještě k tomu na velmi intimní témata: láska, sex, zločiny, pády a vzlety člověka. Emoce nevzbuzovala jen moje témata, ale i moje osoba. Představte si, že do televize přijeli například manželé, kteří se mi chtěli osobně představit a pozvat mě k sexu ve třech. Něco šíleného. Dávám přednost tomu, aby emoce budily mé knihy. ■